

ERFGOED BRUSSEL

April 2019 | Nr030

Dossier **BETON**

Varia DE BRUSSELSE REUZEN

VARIA

DE BRUSSELE REUZEN

EEN SPRINGLEVENDE,
EEUWENOUE
TRADITIE

JEAN-PAUL HEERBRANT
CENTRE ALBERT MARINUS

Stoet van de Meyboomreuzen in juni 2018 (© KIK-IRPA_RBS-BHG).

De processiereuzen van Brussel zijn sinds 2005 opgenomen in de lijst van immaterieel werelderfgoed van Unesco. Ze zijn de erfgenamen van een traditie die teruggaat tot het einde van de middeleeuwen. Deze gigantische figuren, die vaak gefantaseerde, traditionele personages en hun familie voorstellen, vergezeld van een menagerie van opmerkelijke dieren, worden gemaakt en hersteld door bewonersverenigingen. De traditie, soms door de overheid aangemoedigd of zelfs gebruikt, soms afgekeurd of verboden, heeft de eeuwen getrotseerd. Het Centre Albert Marinus houdt zich bezig met de geschiedenis en inventarisatie van dit fenomeen, dat in de zomer van 2018 nog in de schijnwerpers stond op een tentoonstelling in het Coudenbergpaleis.

De oorsprong van de Brusselse reuzen is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van de Ommegang, de beroemdste processie van deze Brabantse stad. Het is bekend dat de Brusselse archieven leemten vertonen. De eerste bewaarde vermelding over de aanwezigheid van een reus in de Ommegang dateert van 1529 en betreft het Ros Beiaard. Er is echter reden om aan te nemen dat er al voor deze datum, ongeveer driekwart eeuw vroeger, reuzen werden opgevoerd. Dit blijkt uit een octrooi uit de eerste helft van de 15de eeuw dat de stad uitreikte voor een lokaal waar het materiaal van de stoet werd bewaard. De populariteit van het fabelachtige strijddros in onze streken (meer dan 20 figuren) is te verklaren door de wil van de steden van de voormalige Nederlanden om tegenover een centraliserende macht hun onafhankelijkheid in de verf te zetten, op het moment dat de hertogen van Bourgondië hier hun macht deden gelden.

DE REUZEN VAN DE OORSPRONKELIJKE OMMEGANG

Een verslag van 1543 vermeldt voor het eerst antropomorfe reuzen in Brussel, die kort daarna door de Spaanse kroniekschrijver don Juan Cristóbal Calvete de Estrella worden beschreven. Deze doet het relaas van de Blijde Intrede van Karel V en zijn zoon, de toekomstige Filips II, die de stad Brussel in 1549 voor hen organiseerde. De tekst doet gedetailleerd verslag van de plechtigheid en heeft het over een paar reuzen 'met een ontzettende en enorme gestalte' vergezeld van een reuzin (de min?) met een kind 'woest van gebaren en gestalte'. De aanwezigheid van een familie reuzen hoeft ons niet te verwonderen. In de 16de eeuw wilde men de reuzen menselijker maken. Daarom kregen ze een echtgenote en afstammelingen (in 1540 doet in Namen voor de eerste keer een meisje haar intrede).

In de loop der tijden steeg het aantal reuzen en de dieren van hun menagerie gevoelig. Zo verschenen er in de stoet kamelen (in verband met het thema van de Drie Koningen), een eenhoorn (symbool van de zuiverheid en dus van de Maagd Maria) en een pelikaan (metafoor voor de eucharistie en allegorie van de liefdadigheid). In 1615 wilde de stad voor de intrede van de aartshertogen Albrecht en Isabella flink uitpakken. Deze grootse editie van de Ommegang is de eerste die iconografisch werd vastgelegd. Er werden acht schilderijen besteld bij Denis Van Alslot en zijn entourage. Daarop zien we onder meer Sint-Christoffel, de enige heilige die in processies als reus werd voorgesteld, en Sint-Joris met de draak. Op het vierde schilderij van de reeks zijn zelfs vier reuzen afgebeeld (afb.1). De twee reuzen die vooropgaan, zijn ongetwijfeld diegene die door Calvete de Estrella werden beschreven. De reus (zonder naam)

Afb. 1

David Noveliers, *De Ommegang van Brussel van 1615, het défilé van de reuzen van het Ros Beiaard in de Guldenhoofdstraat*, olieverf op doek, ca. 1615 (privéverzameling).

met beplumde hoed, het naar achter gerichte zwaard in de hand, die vooropgaat, is vergezeld van zijn echtgenote, die nauwgezet op zijn Spaans is gekleed. Dan volgen de Sultan (herkenbaar aan het kromzwaard) en de Sultane (van wie de kleren eerder de Franse mode volgden). Het majestueuze en angstaanjagende Ros Beiaard, bereden door de Vier Heemskinderen die met hun zwaard zwaaien, sluit de stoet. Op het vijfde schilderij van de reeks zien we de kamelen, de eenhoorn en de arend (symbool van Johannes de Evangelist, verwijzend naar de overwinning van het christendom op het heidendom). Er is nog een

tweede illustratie van de Ommegang bewaard, daterend uit de 17de eeuw. Het betreft een anonieme gravure, afgebeeld in *Bruxella, incomparabili exemplo Septenaria* van Erycius Puteanus (1646), waarop drie reuzenparen te zien zijn, vergezeld van drie kinderen. Op de achtergrond is vaag het Ros Beiaard te zien tussen de dieren van de menagerie, de arend (of griffioen), de eenhoorn en de kameel.

Uit de gedrukte programma's van de Ommegang van 1682 en 1698 kunnen we opmaken dat de menagerie nog werd uitgebreid. De van teen gemaakte monsters, die voor-

dien met vijf waren, worden er negen en daarna 18. Hun variëteit en aantal moesten voor het publiek de vreemde dieren oproepen die in de wereldwijde bezittingen van de koning van Spanje te vinden waren. De antropomorfe reuzen waren voortaan met 11; de familie werd uitgebreid met nog twee kinderen.

De 18de eeuw was de reuzen niet goedgezind. Ze werden niet meer zo regelmatig in stoeten opgevoerd. De clerus stond afkerig tegenover hen en bedacht allerlei listen om de aanwezigheid van profane elementen uit de processies te weren. Nochtans waren ze in 1720, 1735, 1750 en 1770

in de straten van Brussel te zien. Hun laatste optreden tijdens het ancien régime had plaats in 1785. De landvoogden van de Oostenrijkse Nederlanden, aartshertogin Maria Christina en haar echtgenoot Albert van Saksen-Teschen, wilden het programma echter tot het uiterste beperken om de kosten te drukken, maar ook uit persoonlijke overtuiging. Zij behoorden tot de elite van de verlichting die neerkeek op deze volkse feesten en vond dat gebruiken uit het verleden totaal uit de mode waren. De Ommegang ging dus uit zonder de talrijke praalwagens, maar de reuzen hielden stand. Achttien van teen gemaakte dieren (hetzelfde aantal als in 1698) trokken door de straten. Ook de reuzen waren nog altijd met 11 en wer-

den nu in het programma bij naam genoemd: Klein Janneke, zijn broers Michieltje en Pietje, de onbezonnen bruid met Jean de Nivelles, de Sultan en de Sultane, Papa en Mama, Grootvader en Grootmoeder. Het familiale karakter wordt dus in de loop der tijden almaar sterker benadrukt en het feit dat de reuzen namen hebben, brengt ze dicht bij het publiek.

Het einde van de eeuw voorspelde echter weinig goeds. De edicten van Jozef II legden kermissen en volksfeesten aan banden (ze moesten op het hele grondgebied op dezelfde dag worden georganiseerd) en reglementeerden processies, waarin geen reuzen meer mochten verschijnen. De Brusselse reu-

zen werden geminacht en kenden veel tegenspoed, maar ze hielden stand. Maar toen kwam de Franse Revolutie met haar vernielzucht en haar drang om alles wat te maken had met het ancien régime uit te roeien. Het waren harde tijden voor reuzen.

.....

DE REUZENOPTOCHTEN IN DE 19DE EN 20STE EEUW

De Brusselse reuzen bleven gespaard van de Franse storm, wat niet het geval was voor de rest van de voormalige Nederlanden. Bewijs daarvan is dat zes reuzen – Grootvader, Grootmoeder, Mieke, Janneke en twee kinderen – opgeknapt en voor de gelegenheid getooid

Afb. 2

De reuzen van de Meyboom of de folkloristische stoet van de Sint-Laurentiuswijk in Brussel, anonieme tekening, ca. 1840. [© KBR, Prentenkabinet, S II 91953].

met oranje kokardes, in oktober 1816 een menuet dansten ter ere van de Blijde Intrede van prins Frederik der Nederlanden, tweede zoon van koning Willem. Ze traden opnieuw op in 1820, toen zeven reuzen, vergezeld van zes dieren uit de menagerie, deelnamen aan een optocht. Vijf jaar later stapten dezelfde reuzen weer door de straten van Brussel, naar aanleiding van het huwelijk van de kroonprins. Die festiviteiten kostten echter veel geld en de stad besloot om de reuzen toe te vertrouwen aan de vereniging van de Gezellen van Sint-Laurentius, organisator van de Meyboom. Deze liet zes volwassen reuzen en een kind tijdens haar feesten van 1839 en 1840 optreden. Daarvan is een mooie illustratie bewaard in het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek, waarop onder meer Jean de Nivelles, Mieke en Janneke en hun baby en de Sultan te herkennen zijn (afb.2). De reuzen speelden voortaan een belangrijke rol tijdens de Meyboom en werden

een van de meest geliefde en populairste onderdelen van het feest.

Hoewel de 19de eeuw de reputatie had niet erg gunstig te zijn voor de reuzen, kan dit, gezien de frequentie van hun optochten in Brussel, echter betwijfeld worden. Zo werd in 1848 een nationale bijeenkomst van reuzenfiguren georganiseerd voor de viering van de septemberdagen. In 1853 vierde België het veelbesproken huwelijk van de hertog van Brabant, de toekomstige Leopold II, met aartshertogin Maria-Hendrika van Oostenrijk. Bij die gelegenheid danste en zwierde vrijwel de hele reuzenfamilie (Janneke, Mieke, Grootvader, Grootmoeder en de Sultan) – gerestaureerd op initiatief van burgemeester Charles de Brouckère – tot jolijt van het publiek. De reuzen, gedragen door de *gens du Rivage* (een naam voor de sjouwers van de haven), bewezen zo hoe geliefd ze waren bij de Brusselaars. In 1865 defileerde de 'hele fami-

lie' in de stoet die de *Société royale de la Réunion lyrique* organiseerde ten bate van de armen van Brussel en van de slachtoffers van de ramp in de mijn *Chevalières* van Dour (57 doden door vrijgekomen mijngas in put nr. 1).

De reuzen traden ook op tijdens de feesten van de Meyboom. Ze worden meerdere keren vermeld. Dat is het geval voor 1860, 1870 (heel waarschijnlijk het jaar waarin de Gezellen van Sint-Laurentius de familie lieten restaureren: Janneke, Mieke, Grootvader, Grootmoeder, de Sultan en de Sultane) en 1886. 1890 was een succesjaar: op 2 juli werd op initiatief van de Koninklijke Reddersvereniging van België een reuzenstoet georganiseerd waaraan niet alleen Belgische maar ook Franse reuzen deelnamen. De Tarasque kwam uit Tarascon, maar Gayant uit Douai en Gargantua uit Duinkerke, die nochtans gevraagd waren, ontbraken. Om waardig aan

de festiviteiten te kunnen deelnemen, kregen de Brusselse reuzen een opknapbeurt. Voor de gelegenheid werden de kapsels, de kleren en ook de snor van de Grote Turk vernieuwd. De eeuw eindigde in schoonheid. In juli 1899 stapten de reuzen nog een keer door de straten, nu vergezeld van het Ros Beiaard, dat lange tijd afwezig was geweest maar door de stad Brussel was teruggekocht. Het Ros trok op, voorafgegaan door violen en pijpers die 'zijn' deuntje speelden. Een voorbode van een schitterende toekomst...

In juli 1901 trok een nieuwe stoet van reuzen en legendes twee keer door het centrum van Brussel. Helaas waren er slechts weinig delegaties van buiten de stad. Opnieuw beet het Ros Beiaard, dat voor de gelegenheid vernieuwd was, de spits af. Het werd gevolgd door Sint-Michiel en zijn draak en door de Brusselse reuzen omgeven door notabelen. Het publiek was in de wolken over het nieuwe kapsel van Mieke. In 1905 besliste de Brusselse overheid om zich voor de viering van 75 jaar België te inspireren op de oude Ommegangen. Ze nodigde de traditionele verenigingen uit die in de oorspronkelijke volgorde defileerden getooid met hun ordeketens, sjerpen, bandeliers en talrijke insignes. Vervolgens dartelden 13 reuzen die de stad had laten restaureren, door de straten. Burgemeester Émile De Mot was aanwezig op de Grote Markt om de groep te verwelkomen en gaf Mieke een handkus.

Ook kunstenaars begonnen zich te interesseren voor deze stoeten, eveneens een teken van de vernieuwde belangstelling. Tot dan toe waren afbeeldingen van de reuzen die door de straten van de hoofdstad trekken zeldzaam, maar nu werden ze een thema dat meer aandacht waard was. Deze kunstwer-

Afb. 3

Voorbereiding van het Ros Beiaard voor de Ommegang van Brussel (anonieme foto, 1935 © Archives de la Ville d'Ath, Fonds René Meurant, dossier Bruxelles).

ken zijn een waardevolle bron om details op te sporen of een indruk te geven van bepaalde aspecten (zoals het monumentale karakter van het Ros Beiaard). Voorbeelden zijn de gravures van de Fransman Paul Renouard, die in Brussel logeerde, en werken van Léopold Henderyckx, Jules De Bruycker, Frans Masereel, René Van de Sande of Jan Van Cleemput. Ook het nieuwe medium fotografie werd ingezet om beelden van de reuzen vast te leggen.

In 1910, naar aanleiding van de wereldtentoonstelling in Brussel en later ook nog bij enkele andere gelegenheden, kwamen de reuzen weer naar buiten. De Eerste Wereldoorlog zou echter voor een lange onderbreking zorgen. In 1920 besloot het stadsbestuur om de tradities in ere te herstellen, wat bewijst dat de Ommegang een diepe indruk had nagelaten en bij velen nostalgie opwekte. Van 1920 tot 1926 werd jaarlijks een stoet georganiseerd waarin de oude gilden en verenigingen in feestuitrusting werden geënceneerd. De stoet werd hernomen in 1929. De echte

renaissance van de Ommegang in de vorm van een historische stoet dateert echter van 1930 en maakte deel uit van de feesten voor het honderdjarig bestaan van België. Onder bescherming van burgemeester Adolphe Max en onder impuls van het Groot Koninklijk Serment en van de St-Joris-der-Kruisboogschutters en eerwaarde François Desmet, reconstrueerde Albert Marinus de Ommegang van Brussel zoals die in 1549 ter ere van Karel V was samengesteld. Dit verhaal werd elders uitgebreid beschreven, we gaan hier dus niet in op de details. Van de deelname van de reuzen en hun voor deze gelegenheid gereconstrueerde menagerie bestaat er, naast een reeks interessante foto's, een vrolijke tekening van Jean-Marie Canneel, die wordt bewaard in het *Centre Albert Marinus*.

In 1935 ontwerpt een organiserend comité onder leiding van Albert Marinus een grote stoet van Belgische en buitenlandse reuzen, die langs de centrale lanen defileert. Deze keer komen de reuzen uit alle hoeken van België: uit

Afb. 4

Folkloristische stoet op de Antwerpsesteenweg (anonieme foto, ca. 1950 © Archives de la Ville d'Ath, Fonds René Meurant, dossier Bruxelles).

Aalst, Lokeren, Ieper, Hasselt, Kortrijk, Waver, Nijvel, Ath, Namen en Bosvoorde (dat een reus Opperjachtmeester stuurde). De reuzen van Brussel openden de stoet (afb.3). De toeschouwers waren verrukt over de reuzen uit verre landen als Japan (monumentale karpers), China (draken), India (Ravana en zijn metgezellen) en Bali (de tovenares Tjalon-Arang en het monster Barong). De Verenigde Staten hebben op het vlak van reuzen geen traditie die vergelijkbaar is met de onze en stuurden 'opblaasbare' reuzen, vergelijkbaar met diegene die defileren in de parade georganiseerd door het warenhuis

Macy's. Onder applaus van de toeschouwers, sloot de reus Robot de parade. De robot, symbool van de toekomst, vervoegde hier de van teen en hout gemaakte reuzen uit het verleden.

In 1937 reisden de reuzen in open vrachtwagens naar Parijs voor de werelddoelstelling. De Franse douane hield ze 24 uur tegen omdat de papieren niet in orde waren. Na een hevig onweer, arriveerden ze in Parijs in erbarmelijke toestand. Terug in Brussel, werden ze hersteld en nog een keer tentoongesteld ter gelegenheid van het bezoek van de koningin van Nederland in 1939. De

Tweede Wereldoorlog werd hen echter fataal. Sommige werden vanaf 1946 gereconstrueerd. De volwassen reuzen werden groter (afb.4): ze waren allemaal groter dan vier meter en de Grote Turk werd 5,50 meter. Ze namen deel aan diverse bloemencorso's, aan de verschillende edities van de Ommegang, aan de viering van de 500ste verjaardag van de toren van het stadhuis (1955) en aan de dag van de reuzen op de werelddoelstelling van 1958. Ze werden slecht onderhouden en slecht bewaakt en werden tussen 1963 en 1965 het slachtoffer van vandalisme. De structuren gingen verloren, maar de koppen, de handen en sommige kledingstukken konden gered worden. Deze elementen werden toevertrouwd aan de Koninklijke Maatschappij van de Ommegang, die in 1973 vier reuzen reconstrueerde: Janneke, Mieke, Klein Janneke en Klein Mieke. De tenen structuren werden in Oudenaarde gefabriceerd.

Ondanks de veranderingen die haar wijk onderging, blijft de Meyboom trouw aan het devies: '*Il faut le faire*' (Doe het maar eens na). De meeste wijkbewoners zijn uitgezwermd over andere delen van Brussel, maar dat heeft de verzetsgeest en de ontembare drang van de wijk om koste wat kost de voorouderlijke tradities voort te zetten, niet aangetast. De reuzen vormen een onmisbaar onderdeel van de stoet. De ouders – Mieke en Janneke (Mijnheer en Mevrouw Iedereen) en de grootouders (Bompa en Moma) hebben voortaan nazaten: Rooske en Jefke, die als symbool van de bevrijding na de Tweede Wereldoorlog zijn ontstaan. Zoals zijn naam het zegt, belichaamt Pitje de Champetter, de laatstgeborene van de bende, een zachtmoedige veldwachter. Ze vormen een sympathiek ensemble en zijn zeker niet zoals René Meurant het formuleert 'spektakelaccessoi-

res'. Ze zijn wel degelijk 'onderdelen van het feest' (afb.5). Dit verschil is belangrijk, want deze reuzen vertegenwoordigen de geest van verzet, ze getuigen van het lidmaatschap van en de trouw aan een wijk die niet meer bestaat. Het is om die reden dat de reuzen van de Meyboom in 2005 door Unesco erkend werden als immaterieel erfgoed, net als het Ros Beiaard van Dendermonde, de reuzen van Ath en van Mechelen en de Doudou van Bergen (wat betreft de lijst die betrekking heeft op België).

Het feit dat Brussel een grootstad en een hoofdstad is, was eerder nadelig voor het behoud van het immaterieel erfgoed. Volkse tradities worden gemakkelijker bewaard in kleine of middelgrote steden. Nochtans zijn tussen 1945 en 1958 verschillende nieuwe reuzen (ongeveer 45) geboren in de gemeenten van de agglomeratie. Van deze nieuwe creaties overleefden echter weinigen de jaren 1960.

DE REUZEN VAN VANDAAG

Na een periode van desinteresse, is er vandaag een nieuw enthousiasme merkbaar, dat eerst in Brussel Stad ontstond en zich vervolgens over de rest van het gewest verspreidde. De reuzen zien het licht op initiatief van handelsverenigingen (veruit de meeste), folkloristische verenigingen, lokale animatiegroepen en scholen, vaak met de hulp van de gemeentelijke diensten. In tegenstelling tot diegene die in de voorbije eeuwen door de straten trokken en die vaak anoniem waren, hebben deze nieuwe reuzen een identiteit. Ze hebben Franse of Brusselse namen. De meeste reuzen zijn een man, een vrouw of een kind. In sommige gevallen stellen ze een dier voor (hond of kat, sirene of vis). Heel vaak gaat het om lokale

Afb. 5

Meyboom van Brussel (anonieme foto, ca. 1930 © KIK-IRPA, Brussel, negatief x118767).

persoonlijkheden uit een wijk of gemeente (Houwaert of Guy Cudell in Sint-Joost-ten-Node, Pogge in Schaarbeek, Jean-Joseph van der Noot en Florence de Ruyschen in Ukkel) of om typische beroepen (de waterdraagster en Pietje de *kuulkapper* in Sint-Gillis). Soms gaat het om een historisch personage (Maximiliaan-Emmanuel van Beieren in Brussel) of een held uit de literatuur (Tijl Uilenspiegel en Nele in Elsene, Don Quichot in de Bruegelwijk). Sommige vertegen-

woordigen wijken waarvan ze het symbool of de fetisj worden. Dat is het geval voor de Grote Katelijne die de Vismet en het Sint-Katelijneplein vertegenwoordigt. Een aantal reuzen belichaamt waarden als verzet en oppositie (Charlier à la Jambe de bois) of typisch Brusselse humor (le roi de Zwanzanie, Lange Jojo). Er zijn ook reuzen-persoonlijkheden (Luc Varenne, Simone Max, Jacques Lippe en Jacques Brel). Maar uiteraard passen sommige reuzen in meerdere categorieën.

INVENTARIS VAN DE REUZEN IN HET BRUSSELSE GEWEST (2018)

De inventaris van de reuzen werd in 2018 in het Centre Albert Marinus opgesteld door Marie Vannieuwerburgh. De volledige inventaris is terug te vinden in de publicatie: HEERBRANT, J.-P. (red.), *Géants !*, Sint-Lambrechts-Woluwe, Centre Albert Marinus, 2018. De resultaten van het onderzoek van 2018 worden daarin vergeleken met die van het onderzoek van 2001.

- Reus in goede staat
- Reus in slechte staat
- Reus waarvan nog slechts fragmenten bestaan

ANDERLECHT

Processie

- Sint-Guido
- Onulphe
- Berthe
- Poje
- Dongui le Dragon
- Le Duc d'Aumale
- Erasmus
- Goedele
- Guido
- Rikske le Meunier/ de Molenaar

OUDEGEM

Particuliere eigenaar

- Achille
- Pélagie

SINT-AGATHA-BERCHEM

Gemeentebestuur

- Victor
- Mamie

BRUSSEL

Association belgo-bavaroise

- Maximilien-Emmanuel de Bavière

Handelaarsvereniging van Brussel *Port de Mer*

- La Grande Catherine

Handelaarsvereniging van de Bruegel-Marollenwijk

- Dorotijke (Afb. 1)
- Georges
- Isabelle
- Marion
- Kwiebe-Kwiebus
- Rolle
- Dona Brabantia (Afb. 2)
- Don Quichotte
- Isabelle de Portugal
- Philippe le Bon
- Le Grand Jacques (Afb. 3)
- Toots Thielemans
- Prolo des Marolles
- Charlier à la Jambe de Bois
- L'Agent 15
- La Reine de l'Eau
- Obelix
- Astérix
- Gaston Lagaffe
- Sophie
- Tapir Affamé

De broederschap van de Gezellen van Sint-Laurentius

- Janneke
- Meeke
- Bompa
- Boma
- Jefke
- Rooske
- Pietje
- Jan
- Polleke
- Le grand cheval godet
- Le grand cheval godet
- Le petit cheval godet
- Le petit cheval godet

Espace marionnettes de Tubize (voormalige *Vismet*)

- Le Capitaine Haddock
- Simone Max (Afb. 4)
- Lange Jojo
- Luc Varenne
- Le Roi de Zwanzanie (Afb. 5)
- Jacques Lippe (Afb. 6)
- Antoine Demol

Société royale de l'Ommegang

- Janneke
- Mieke
- Grootvader
- Grootmoeder
- Sint-Goedele
- Sint-Michiel
- De sultan
- De Sultane

- Gudultje/Tante Gudule
- Mon Oncle
- Jean de Nivelles
- Het Ros Beiaard
- De eenhoorn
- De vis
- De arend
- De arend
- De draak
- De dromedaris
- De dromedaris
- Le cheval godet
- Le cheval godet

Particuliere eigenaar

- Jef du Tram
- Paul

Theater *Toone*

- Woltje (Afb. 7)

Particuliere eigenaar

- Le Chevalier du Crédit Communal

Tentoonstellingspaleis

- Le Sonneur (Afb. 8)

EVERE

Gemeentebestuur

- Kiete Witloof
- Krooske
- Lommeke
- Wannes, de *Plezante Wielrijder*

GRAAQ

- Germi

VORST

Gemeentebestuur

- Nele
- Pauline
- Alida
- Forestine

ELSENE

vzw Flagey

- Thyl Uilenspiegel
- Nele (Afb. 9)

Musée d'Art Fantastique

- Pierre

JETTE

Brasserie « Le Central »

- Nicolas Bonaventure

Centre de vie vzw

- Cerise
- Riu le Dragon

KOEKELBERG

Gemeentebestuur

- Raimundo

Particuliere eigenaar

- Palouk
- Palika
- Pikkou
- Miggou
- Luk

SINT-GILLIS

Gemeentebestuur

- Pietje
- Louiske
- Lomme
- De Waterdraagster

SINT-JOOST-TEN-NODE

Gemeentebestuur

- Houwaert
- Saint-Jos
- Guy Cudell

SCHAARBEEK

Gemeentebestuur

- Julio

UKKEL

Gemeentebestuur

- Jean-Joseph van der Noot
- Josèphe-louise van der Noot
- Florence de Ruyschen
- Jakske
- Leneke

Particuliere eigenaar

- Schrek
- Fiona

WATERMAAL-BOSVOORDE

De Bezemhoek

- Jan/Janeke
- Bene/Beneke
- Tichke
- Choublac
- Le cheval godet

SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

Handelaarsvereniging van de Georges-Henriiaan

- Georges (Afb. 10)
- Henri (Afb. 10)
- Marie Lesueur (Afb. 11)

SINT-PIETERS-WOLUWE

vzw Stockel

- Baldewinus
- Michaela

Afb. 1

Dorotijke, reuzin van de handelaars van de Bruegel-Marollenwijk (© Centre Albert Marinus).

Afb. 2

Dona Brabantia, reuzin van de handelaarsvereniging van de Bruegel-Marollenwijk (© Centre Albert Marinus).

Afb. 3

De Grote Jacques, reus van de handelaarsvereniging van de Bruegel-Marollenwijk (© Centre Albert Marinus).

Afb. 4

Simone Max, reuzin van de *Espace marionnettes de Tubize* (voormalige *Vismet*) (© Centre Albert Marinus).

Afb. 5

De koning van Zwanzanië, reus van de *Espace marionnettes de Tubize* (voormalige *Vismet*) (© Centre Albert Marinus).

Afb. 6

Jacques Lippe, reus van de *Espace marionnettes de Tubize* (voormalige *Vismet*) (© Centre Albert Marinus).

Afb. 7

Woltje, reus van het theater *Toone* (© Centre Albert Marinus).

Afb. 8

De Belleman, reus van het Tentoonstellingspaleis (© Centre Albert Marinus).

Afb. 9

Nele, reuzin van de vzw Flagey (© Centre Albert Marinus).

Afb. 10

Georges en Henri, reuzen van de handelaarsvereniging van de Georges-Henrilaan (© Centre Albert Marinus).

Afb. 11

Marie Lesueur, reuzin van de handelaarsvereniging van de Georges-Henrilaan (© Centre Albert Marinus).

Afb. 6 en Afb. 7a en 7b (hiernaast)

Stoet van de reuzen van de Meyboom in juni 2018 (© KIK-IRPA_RBC-GHB).

Vaak worden de oude constructie-technieken gerespecteerd. Teen heeft nog altijd de voorkeur, maar er wordt ook gebruik gemaakt van aluminium of plastic. In sommige gevallen zijn de skeletten in hout of in latwerk. Het vervaardigen van de koppen (in papier-maché, polyester, polystyreen) wordt aan ambachtstlui toevertrouwd. Soms zijn het ook serieproducten. In dat geval worden ze aangepast en getransformeerd om ze een eigen fysionomie en persoonlijkheid te geven. Alle reuzen worden gedragen (afb.6).

Sinds 2001 werden meerdere reuzen vervaardigd, hoewel niet in grote aantallen (ongeveer één per jaar). Er is echter sprake van een zekere terugval: het is moeilijk om opvol-

gers te vinden, zowel wat betreft verantwoordelijken, animatoren of dragers. De reuzen van de *Vismet* zijn daarvan een treffend voorbeeld: bij gebrek aan een overnemer van het kaliber van Paul Vankueken, raakten ze verspreid. De gangmakers van de Bruegelwijk hebben problemen met het vinden van een duurzame plek om hun reuzen in op te slaan. Een reus is een kwetsbaar ding dat in alle weersomstandigheden moet uitgaan en de materialen waaruit hij gemaakt is, kunnen gemakkelijk beschadigd raken. Men moet er blijvend zorg voor dragen en regelmatig budgetten voorzien om ze te restaureren.

Maar uiteindelijk overleeft het reuzenfenomeen in onze streken al meer dan zes eeuwen. Het over-

leefde oorlogen, revoluties, bezettingen, de desinteresse van de elite in bepaalde periodes, de tegenstand van de kerk en de onverschilligheid van lokale overheden. Het kende hoogten en laagten. In de loop van die lange periode zijn de reuzen natuurlijk geëvolueerd en is hun betekenis veranderd. Maar toch, als ze door het enthousiasme van een gemeenschap gedragen worden, zoals bij de Meyboom of in Ath of Dendermonde, moeten we niet al te erg vrezen voor hun voortbestaan. Want de reuzen kunnen overgeleverd zijn aan de wisselvalligheden van het lot en tijdelijk doodgaan, maar zullen later des te vitaler herrijzen.

Vertaald uit het Frans

7a

7b

BIBLIOGRAFIE

- DUCASTELLE, J.-P., 'Les géants de Bruxelles', in *Les géants processionnels en Europe*, tentoonstellingscatalogus, Ath, 1981, pp. 95-97.
- HEERBRANT, J.-P. (red.), *Géants!*, uitgegeven naar aanleiding van de tentoonstelling 'Géants!', Centre Albert Marinus, Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018.
- MEURANT, R., 'Les géants de Bruxelles pendant la première moitié du XIXe siècle', in *Bruzellensia*, deel 12, 1956, pp. 4-10.
- MEURANT, R., 'Le cortège des géants et des légendes populaires à Bruxelles, le 23 juillet 1890', in *Cahiers bruxellois*, deel 19, 1974, pp. 81-200.
- MEURANT, R., 'Contribution à l'étude des géants de Bruxelles', in *Géants professionnels de cortège en Europe, en Belgique, en Wallonie*, Brussel, Commission royale belge de Folklore, Coll. Folklore et Art populaire de Wallonie, deel 6, 1979, pp. 477-491.
- TWYFFELS, B., 'Bruxelles, tradition et folklore vivant', in DUCASTELLE, J.-P. (et alii), *Géants et dragons. Mythes et traditions à Bruxelles, en Wallonie, dans le nord de la France et en Europe*, Casterman, 1996, pp. 95-109.
- TWYFFELS, B., 'Le Meyboom de Bruxelles', in *Groupes et manifestations folkloriques traditionnels*, Fondation Albert Marinus, Sint-Lambrechts-Woluwe, 2000, pp. 49-59.
- TWYFFELS, B., 'Les créations de géants en région bruxelloise (1947-2001)', in DUCASTELLE, J.-P. en FRAIKIN, J. (red.), 'Géants, dragons et animaux fantastiques', *Tradition wallonne* 20, 2003, pp. 441-499.
- TWYFFELS, B., 'Géants et monstres d'osier de l'Ommegang de Bruxelles sous l'Ancien Régime', in HEERBRANT, J.-P. (red.), *Ommegang!*, uitgegeven naar aanleiding van de tentoonstelling 'Ommegang!', Centre Albert Marinus, Sint-Lambrechts-Woluwe, 2013, pp. 15-46.
- VAN EVEN, E., *L'Omgang de Louvain, dissertation historique et archéologique sur ce célèbre cortège communal*, Fonteyn, Leuven; Arnold, Brussel, 1863.

ARCHIEVEN

- Fonds René Meurant, Archives de la Ville d'Ath
- Dossiers 'Géants', Centre Albert Marinus

The giants of Brussels An ancient tradition that is still very much alive

Included on the UNESCO Intangible Cultural Heritage List since 2005, the processional giants of Brussels are heirs to a tradition dating back to the late Middle Ages. These gigantic figures, depicting (often imaginary) traditional characters and their families accompanied by a menagerie of remarkable animals, have endured throughout the ages.

The Albert Marinus Centre presents the history of this larger-than-life phenomenon, which has endured in Belgium for six hundred years and is still as popular as ever today. It is offering a complete inventory of the giants, recently updated on the occasion of the exhibition *Géants!*, which was held at Coudenberg Palace during summer 2018.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Jean-Marc Basyn, Françoise Cordier,
Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Leseqque, Griet Meyfroots,
Valérie Orban, Cecilia Paredes,
Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Stéphane Demeter en Murielle Leseqque

COÖRDINATIE DOSSIER

Jean-Marc Basyn

COÖRDINATIE ICONOGRAFIE

Julie Coppens en Jean-Marc Basyn

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Jean-Marc Basyn, Brigitte De Groof,
Rika Devos, Bernard Espion,
Jean-Paul Heerbrant, Isabelle Lecocq,
Marc Meganck, Griet Meyfroots,
Cecilia Paredes, Michel Provost, Benoît
Schoonbroodt, Christian Spapens,
Anne Totelin, Brigitte Vander Bruggen,
Céline Vandewynckel, Aurélie Vermijlen

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels,
Ubiqu Belgium NV/SA

NALEZING

Cate Chapman – Skylark Academic &
Book Editing, Koenraad Raeymaekers,
Harry Lelièvre, Wim Kenis, Coralie
Smets, Tom Verhofstadt en de
leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER VAN DE MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

Graphius Brussels

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

Philippe Charlier, Alfred de Ville de
Goyet, Bernard Espion, Armande
Hellebois, Wim Kenis, Pierre-Yves Lamy,
Michel Provost, Guido Stegen

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
Urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Cultureel Erfgoed
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden
zij verzocht zich kenbaar te maken bij
de Directie Cultureel Erfgoed van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

ARA – Algemeen Rijksarchief
AUCL - Archives de l'université
catholique de Louvain-la-Neuve
CIDEP - Centre d'Information, de
Documentation et d'Etude du Patrimoine
GASJN – Gemeentearchieven
Sint-Joost-ten-Node
GASPW - Gemeentearchieven
Sint-Pieters-Woluwe
GOB - Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMSKB – Koninklijke Musea voor
Schone Kunsten van België
KUL - Katholieke Universiteit Leuven
SAB – Stadsarchief Brussel
ULB - Université libre de Bruxelles
VUB - Vrije Universiteit Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/007

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012- September 2014
Geschiedenis en herinnering

013- December 2014
Cultusgebouwen

014- April 2015
Zoniënwood
015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenarsateliers

Laatste nummers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

15 €

ISBN 978-2-87584-180-3